

EZONA 1921/22 · ŠTEVILKA 2.

I'VA VPOTIČ

GLEDALIŠKI LIST

**IZDAJA UPRAVA NA
RODNEGA GLEDALIŠČA
V LJUBLJANI · UREJA
MILAN PUGELJ**

CENA 1 D

Spored za 2. teden.

Drama

Sobota,	8. oktobra	— Ljubezen.	A
Nedelja,	9. oktobra	— Obletnica koroškega ple-	
		biscita :	
	1. A. Aškerc:	Knežji kamen.	} Izven.
	2. Požar strasti.		
Poned.,	10. oktobra	— Ljubezen.	C
Torek,	11. oktobra	— Zaprto.	
Sreda,	12. oktobra	— Požar strasti.	B
Četrtek,	13. oktobra	— Proslava 70letnice češkega	
	pisatelja Alojza Jiráska:	Oče.	Izven.
Petek,	14. oktobra	— Komedijska zmešnjav.	E

Opera

Sobota,	8. oktobra	— Tosca.	B
Nedelja,	9. oktobra	— Vaška šola. Šeherezada.	Izven.
Poned.,	10. oktobra	— Zaprto.	
Torek,	11. oktobra	— Dalibor.	E
Sreda,	12. oktobra	— Boris Godunov.	D
Četrtek,	13. oktobra	— Vaška šola. Šeherezada.	A
Petek,	14. oktobra	— Zaprto.	

LJUBEZEN

Tragedija v petih dejanjih. Spisal Anton Wildgans.
Prevel O. Šest.

Režiser: O. ŠEST.

Martin	g. Rogoz.
Njegova žena Ana	gna Wintrova.
Njegova mati	ga Juvanova.
Vitus Werdegast	g. Šest.
Vera	gna V. Danilova.
Madame Charlotte	ga Danilova.
Osiveli gospod	g. Železnik.
Sobarica	gna Gorjupova.

Dejanje se vrši v velikem mestu, drama, izvzemši tretje dejanje, v hiši zakoncev, tretje dejanje v sobi Vere v zavodu Madame Charlotte. Med prvim in drugim dejanjem ne mine celih 24 ur. Drugo in vsa ostala dejanja se odigravajo tekom par ur.

Svetilke za prvo dejanje je posodila tvrdka „Vesta“.

Požar strasti

Drama v štirih dejanjih. Spisal Josip Kosor.
Preložil Ivan Zorec.

Režiser: ROGOZ.

Ilarija Šalić	g. Danilo.
Mara, njegova žena	ga Borštnikova.
Ilija, njegov sin	g. Drenovec.
Ruža, njegova izvoljenka	gna Danilova.
Guša Rigalin	g. Rogoz.
Stana, njegova žena	ga Danilova.
Ada, njihov sin	g. Gabersčik.
Mirko, bivši dijak	g. Peček.
Sodnik	g. Železnik.
Zemljemerec	g. Bitenc.
Kaplan	g. Bratuša.
Beležnik	g. Lipah.
Pandur	g. Smerkolj.
Vasiljević, gozdar	g. Gregorin.
Matić, gozdni čuvaj	g. Ločnik.
Petar Mišković	g. Kralj.
Gabra Matić	g. Plut.
Martin Dimić	g. Kuratov.
Tunja Čović	g. Strniša.
Šalićev hlapec	g. Mušič.
Jela, ciganka	ga Juvanova.
Beračica	gna Rakarjeva.
Slepec	g. Kovič.
Človek s polja	g. Medven.
Prvi cigan	g. Kovič.
Prvi delavec	g. Šubelj.
Prvi žandar	g. Gabrič.
Prvo	gna Gorjupova.
Drugo	gna Roanova.
Tretje	gna Šturmov.
Četrto	gna Lehmanova.

Delavci, cigani. Vaška dekleta in vaški fantje.

Dejanje se vrši v slavonski vasi. Med drugim in tretjim dejanjem mine leto, med tretjim in četrtem mine en dan.

О Ч Е

Drama v treh dejanjih. Spisal Alojz Jirásek. Poslovenil
Fran Albrecht.

Režiser: ROGOZ.

Kopecky, kmet		g. Gregorin.
Njegova žena		ga Danilova.
Anton, pravnik	} njuni otroci {	g. Železnik.
Vaclav		g. Terčič.
Ana		gna Bergantova.
Divišek, četrtgruntar		g. Rogoz.
Jan, abiturijent	} njegova sinova {	g. Drenovec.
Boboš		g. Plut.
Janač, pravnik		g. Gabrič.
Křivda, imenovan dr. Smetana		g. Kralj.
Vašina	} bajtarja {	g. Ločnik.
Jilek		g. Medven.
Pelunkova		gna Rakarjeva.
Prvo vaško dekle		gna Gorjupova.
Prvi vaški deček		g. Kovič.
Drugi „ „		g. Šubelj.
Prva	} vaščanka {	gna Rovanova.
druga		gna Lehmanova.
tretja		gna Sturmov.

Romarji, mladeniči, mladenke, godci, vaščani. Dejanje se
vrši na vzhodnem Češkem.

Komedija zmešnjav

Veseloigra v petih dejanjih (4 slikah). Spisal Wiliam Shakespeare. Prevel Oton Župančič.

Režiser: O. ŠEST.

Solinus, vojvoda efeški	g. Gaberščik.
Aegeon, trgovec iz Sirakuze	g. Ločnik.
Emilija, Aegeonova žena, opatica v Efezu	gna Rakarjeva.
Antifolus Efežan, { dvojčka, sinova {	g. Kralj.
Antifolus Sirakužan, { Aegeona in Emilije {	g. Šest.
Dromio Efežan, { dvojčka, služabni- {	g. Daneš.
Dromio Sirakužan, { ka Antifolov {	g. Plut.
Baltazar, {	g. Kovič.
Pietro, { trgovci {	g. Kuratov.
Antonio, {	g. Lipah.
Angelo, zlatar	g. Gregorin.
Šcip, šomašter in zagovornik	g. Peček.
Adrijana, žena Antifolu Efežanu	ga Danilova.
Lucijana, njena sestra	gna M. Danilova.
Miranda, krčmarica	gna Bergantova.
Ječar	g. Strniša.
Sluga Adriane	g. Šubelj.

Sodni sluge, dvorjani, stražniki, redovnice, rabelj.

Dejanje se vrši v Efezu.

Po tretji sliki daljša pavza.

VAŠKA ŠOLA

Opera v enem dejanju po starojaponski drami „Terakoya“,
spisal in vglasbil F. Weingartner. Prevel Zalar.

Dirigent: BALATKA.

Režiser: G. TRBUHOVIČ.

Gemba, komornik prejšnjega cesarja (bas)	g. Zathey.
Matsuo, vazal prejšnjega cesarja v službi sedanjega cesarja (tenor)	g. Drvota.
Schiò, njegova soproga (sopran)	gna Thalerjeva.
Kotarò, njiju 12letni sin (sopran)	gna Vera Danilova.
Kvan Shusai, sin prejšnjega cesarja, 12 let star, podoben Kotaroju (sopran)	ga Trbuhovičeva.
Genzò, učitelj (bariton)	g. Romanovski.
Tonami, njegova soproga (mezzo sopr.)	gna Šterkova.
Chomà, kmečki deček (sopran)	ga Ribičeva.
Jecljavec, 15leten bebast deček (tenor)	g. Trbuhovič.
Sansúke, stari sluga Matsuoja	g. Zorman.
Učenci	gna Pompejeva.
	gna Dežmanova.
	gna Jeromova.
	gna Ponikvarjeva.
	gna Koreninova.

Spremljajo Gembo in Matsuo-ja, vojaki, kmetje in kmetice,
mladež. Godi se v šoli Genzò-jevi na vasi blizu prestolnice
na Japonskem.

ŠHEREZADA

Pravljičen balet po pripovedkah iz Tisoč in ene noči.
Vglasbil Rimski-Korsakov.

Dirigent: F. RUKAVINA. Režiser: H. POLJAKOVA.

Osebe v prologu in epilogu:

Šah Habrias	g. Drenovec.
Šherezada	gna Chladkova.
Zobeida, Šherezadina sestra	gna Japljeva.

Osebe v dejanju:

Sultan Harun al Rašid	g. Povše.
Princesa Salfinasa, njegova favorita	ga Poljakova.
Pakizée, druga žena	gna Nikitina.
Žene sultanove	{ gna Svobodova.
	{ gna Špirkova.
	{ gna Moharjeva.
Emersuin, indijski princ	g. Strešnjev.
Vezirji, evnuhi, sužnji.	

TOSCA

Melodrama v 3 dejanjih. Besedilo po V. Sardouju napisala L. Illica in G. Giacosa, prevel Cvetko Golar; vglasbil G. Puccini.

Dirigent: F. RUKAVINA.

Režiser: F. RUKAVINA.

Floria Tosca, slovita pevka (sopran) gna Zikova.
 Mario Cavaradossi, slikar (tenor) g. Sovilski.
 Baron Scarpia, policijski načelnik (bariton) . g. Levar.
 Cesare Angelotti (bas) g. Zorman.
 Cerkovnik (bariton) g. Trbuhović.
 Spoletta, birič (tenor) g. Mohorič.
 Sciarrone, orožnik (bas) g. Vovko.
 Jetničar (bas) g. Ribič.
 Pastir gna Šterkova.

Kardinal, sodnik, vodja mučilnice, pisar, častnik, podčastnik, vojaki. Cerkveni pevci, duhovniki, ljudstvo.

Godi se v Rimu leta 1800.

Nove dekoracije izdelal g. dek. slikar V. Skružny.

Prva vprizoritev leta 1900. v Rimu.

DALIBOR

Opera v treh dejanjih. Besedilo napisal Jožef Wenzig,
vglasbil B. Smetana. Prevel F. Finžgar.

Dirigent: A. BALATKA.

Režiser: FR. BUČAR.

Vladislav, češki kralj (bariton)	g. Romanovski.
Dalibor, vitez (tenor)	g. Drvota.
Milada, sestra umorjenega grofa Lito-	
merskega (sopran)	ga Levandovska.
Beneš, ječar (bas)	g. Zathey.
Jitka, sirota (sopran)	gna Thalerjeva.
Vitek, oproda Daliborov (tenor)	g. Mohorič.
Budivoj, poveljnik kr. straže (bas)	g. Zorman.
Zdenkova prikazen	gna Chladkova.
Sodniki	gg. Perko, Vovko, Povše, Ribič, Pip.
Vitezi, vojaki, paži, ljudstvo. Godi se na gradu Hradšinu v Pragi v XV. stoletju.	

BORIS GODUNOV

Muzikalna ljudska drama v 7 slikah. Vglasbil M. P. Musorgski, predelal in instrumentiral N. Rimski-Korsakov. Besedilo po Puškinu in Karamzinu poslovenil C. Golar.

Dirigent: F. RUKAVINA.

Režiser: BORIS PUTJATA.

Boris Godunov, ruski car (bariton) . . .	g. Levar.
Feodor, \ njegova / (mezzosopran) . . .	gna Kalouskova.
Ksenija, / otroka \ (sopran)	gna Kalinova.
Dojilja	ga Smolenskaja.
Knez Vasilij Ivanovič Šujski, (tenor) . . .	g. Sovilski.
Andrej Ščelkalov, tajni pisar, (bariton) .	g. Pribislavski
Pimen, kronist, menih, (bas)	g. Zathey.
Napačni Dimitrij (Grigorij Otrepejev, tenor)	g. Kovač.
Marina Mnišek, hči vojvode iz Sandomira	gna Thierryjeva.
Varlaam \ vagabunda / (bas)	g. Zupan.
Misajil \ (tenor)	g. Mohorič.
Krčmarica (mezzosopran)	gna Šterkova.
Blaznik, (tenor)	g. Trbuhovič.
Nikitič, birič, (bariton)	g. Vovko.
Telesni bojar, (tenor)	g. Bratuž.
Łovicki, \ jezuita \ (bas)	g. Zorman.
Černjakovski \ (bariton)	g. Perko.
Stotnik, (bas)	g. Zorman.

Glasovi iz ljudstva, bojarji, otroci bojarjev, strelci, straže, stotniki, magnati; poljske plemkinje, deklice iz Sandomira, romarji, narod. Godi se 158—1605.

Nove dekoracije deloma po načrtu g. Sadikova, deloma po lastnem načrtu naslikal g. Skružný. Nove kostume po načrtu g. Sadikova izdelala ga Waldsteinova in g. Dobrý.

(Vsebina na strani 16.)

Genij svojega naroda.

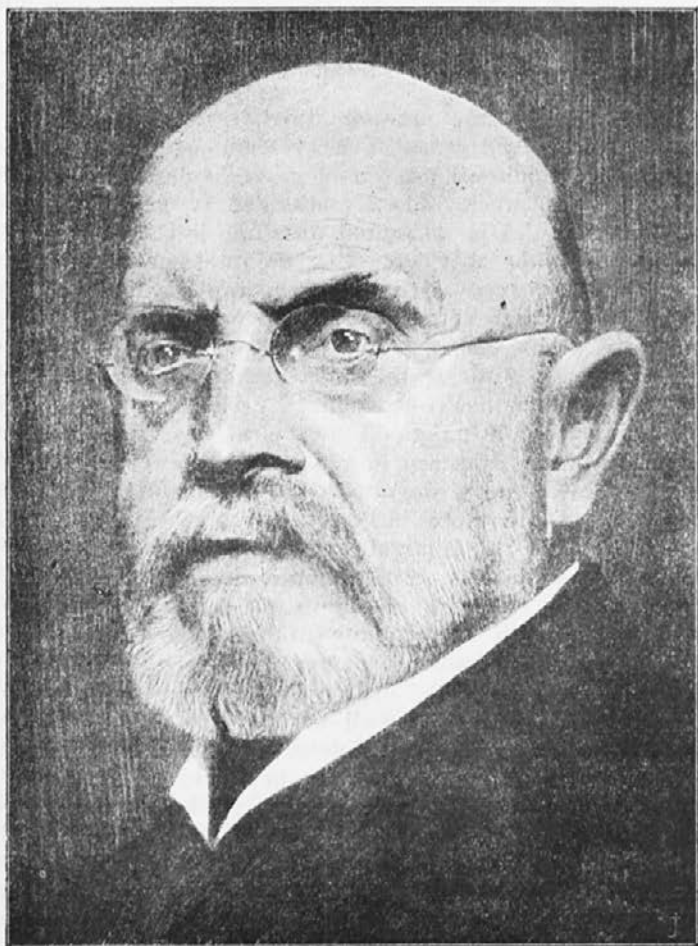
(Ob Jiráskovi sedemdesetletnici.)

„Obnoviti spomin minulih dni ter ž njim osvežiti in okrepiti, pa bodisi i raznetiti k svetemu ognju ...“ tako je Alojz Jirásek izpovedal geslo svojega življenja in svojega dela v govoru pri proslavi šestdesetletnice v svojem rodnem kraju Hronovu. To je bilo pred desetimi leti, ko se je boril češki narod, kakor mi Slovenci, v najljutejšem in najbrezupnejšem boju za svoje življenje. Trdi tuji Dunaj je diktiral ponosni Pragi, zlati nekdanji prestolici čeških kraljev. En bič je udarjal po nas vseh.

Letos je A. Jirásek sedemdesetletnik in njegova zlata Praga je svobodno mesto svobodnega češkoslovaškega naroda. Tako se je dopolnil najgloblji sen pisateljev, uresničila njegova velika vera, s katero je vzgajal in pojil cele generacije svojih rojakov koncem devetnajstega in začetkom dvajsetega stoletja. In to mu mora biti ob večeru njegovega življenja najslajša zavest: da ni sejal svojega trudapolnega dela na peščena jalova tla; da so tisti ljudje, ki so bili vzgojeni v njegovem duhu, v duhu stopnjevane nacionalne zavesti in odpornosti, zgradili samostojno češkoslovaško republiko ter vodijo danes preko kaotično razgibanih množic z umnimi rokami nje usodo. Zakaj A. Jirásek je bil dobri genij svojemu narodu: ne samo njega najbolj narodni pisatelj, ki je klical v življenje mrtva, velikolepa stoletja iz češke zgodovine, dobe svetlobe in dobe teme, dobe miru in pokojnih stremljenj in dobe viharjih puntov, uporov in borb, ponazorujoč jih z živopisnimi slikami svojega peresa, ni bil samo buditelj in klicar speče zavesti nacionalno podjarmljenega češkega človeka, marveč je tudi dolga stoletja kot učitelj vzgajal njega mladino. Češkim legijonarjem, revolucionarnim borcem za svobodo, so bila njegova dela svet evangelij. In dasi stoječ ob strani dnevni politiki je ob najbolj kočljivih, najkritičnejših dneh svojega naroda, v trdem in mrzlem letu 1917., ko je triumfiralo najstrašnejše nasilje pobesnelega avstroogrškega militarizma preko nas, zbral bdeče zavesti najboljših sinov svojega ljudstva, stopil ž njimi pred svoj narod ter povzdignil

svoj glas. In ta glas je rodil mogočen odmev. Ne samo češkemu narodu, tudi nam Slovencem je dal ta glas utelešenje novih nad, novih perspektiv, novih orijentacij dalekosežnih posledic. In še danes odmeva iz onega črnega molčanja ta pogumni, moški glas v nas vseh, ki smo ga čuli...

*

Al. Jirásek.

Jiráskovo zunanje življenje je priprosta, pokojna struga, ki se niti za las ne razločuje od zunanjega življenja poprečnega inteligenta. Iz kmetske hiše v šolo, iz gimnazije na

univerzo, z univerze v življenje. In tako poteka življenje navidez mirno in enolično do absurdnosti, brez bučnih disonanc, brez viharne plim in osek — med katedrom v šoli in pisalno mizo v domači izbi. Zakaj pravo življenje človekovo je njegovo delo. Nepretrgano delo, polno notranjih borb in naporov. Pred nami leži plod Jiráskovega dela: nepregledno je število knjig, ki jih je izročil svojemu narodu.

Od prvih početkov krepko, sočno pisanih žanrskih slik, v katerih črta mladi Jirásek ponajveč vojaško življenje iz različnih vojsk novejše češke zgodovine, pa tudi karakteristike ljudskih postav, se polagoma, a zavestno boči črta njegovega razvoja k sintetičnemu gledanju in pojmovanju, k široko in pestro zasnovanemu obrazovanju in oblikovanju celih dob svojega naroda. Jirásek ni prišel takoj z zgodovinskim romanom. Prvi njegovi poskusi so pesmi in balade („Tihotapčeva žena“, 1871), ki jim je sledil pozneje prvi zbornik proze, zbran pod skupnim naslovom „Povesti iz gor.“ Prva Jiráskova zgodovinska povest je „Viktor“, ki še vsa diha tisto sladko, sentimentalno romantiko, ki so jo s površnim romantičnim bombastom uvedli z zgodovinskim romanom in dramo v češko literaturo Klicpera, Tyl, Chocholoušek in ki se je ni osvobodil celo romantično-sentimentalni in elegični Václav Beneš-Třebizský. A vsebina vseh Jiráskovih del te dobe „Na vojvodskem dvoru“, „Raj sveta“ in „Iz burnih dob“ že priča o ljubezni, ki je poznejšega avtorja vedno znova vabila k istim predmetom: k črtanju in obrazovanju narodovega življenja njegovega domačega kraja za časa upada in prebujenja, k slikanju vojaških in plemiških zgodb in avantur, zlasti pa k oblikovanju velike husitske dobe ter zgodovine bratovske enote. Iz vseh teh del, ki se gibljejo v najrazno-terejših dobah češke zgodovine od prvih začetkov krščanstva do svitanja narodovega prebujenja, skrbno opremljenih s kulturno-zgodovinskimi podrobnostmi, pa še veje romantični dihi Jiráskovega velikega učitelja, Walterja Scotta. Tudi pisateljevi poznejši romani in novele, „Malomestne historije“, s svojimi divnimi spomini na starodavni Litomišl z meščanskimi tradicijami in pijaristovskimi gimnazijami, „Filozofska historija“, ki je avtorju donesla neobičajno popularnost, široko zasnovani roman iz dobe rokoko „Zaklad“, „Sosedje“, „V tujih službah“, „Zlati vek na Češkem“, idila „Maryla“ in dr. služijo avtorju samo kot priprava, kot koncept za zgradbo njegovih velikih monumentalnih stavb, njegovih širokih, globoko fundiranih, pestrih zgodovinskih ciklov, v katerih je zrastle umetniško-oblikovana sila Jiráskova do zenita.

Prvi iz teh zgodovinskih ciklov je roman „Med strujami“ (1887—1892), v katerem se avtor tesno naslanja na Tomkovo

raziskavanje Prage v XV. stoletju. V njem je podana doba kralja Vaclava, ki ji je neposredno sledila husitska doba. Borbe kralja s plemstvom in duhovščino ter mogočno gibanje narodovo je snov romanu. A tudi v tem delu so še vidni sledovi romantike Walterja Scotta. — Tik nato pa je literarni razvoj Jiráskov krenil v drugo smer. Ruski in francoski realizem si je jel osvajati svet in tudi Jirásek se je iz konvencionalne romantike razvil v zdravega krepkega realista, ki s skrbno vestnostjo in točno natančnostjo študira milje in vsako podrobnost minulih dob: obleko in orožje, način bojevanja kakor tudi topografijo starih mest, življenje razpadlih gradov in davnih vasi. Vsaka malenkošt mu je draga, vse je zgodovinsko verno in pravično, tako se je ves s svojim gorečim srcem potopil v davnine svojega naroda.

In vzbrsteli, izzoreli so predragoceni, prežlahtni sadovi.

Ali se spominjate „Psoglavcev“, teh krasnih hodskih borcev za svobodo, ki so se v obupno-junaški borbi borili zoper zatiranje vlastelinov? Ti smeli, neustrašni psoglavci, ki jih je obudil Jirásek v življenje z mojstrsko monumentalnostjo svoje epike, so postali naravnost simbol vsega češkega narodnostnega boja zoper germansko ekspanzivnost. „Psoglavci“ se kakor roman, „Temno“ in „Skaláci“ odigravajo v oni brezupni dobi, ko je zadela češki narod strašna katastrofa na Beli gori. — V razdobje XVIII. in XIX. stoletja je posegel Jirásek s svojim petdelnim romanom „F. Z. Věk“. V njem slika pisatelj dobo prebujenja pod Jožefom II. v okviru malega češkega človeka, trgovca, ki se je v življenju nazival František Hek. Krog te osebe je avtor s kroničarsko avtentičnostjo nanizal vso češko družbo, narodove buditelje, literarno, jezikovno, gledališko življenje. In kakor je v tem romanu F. L. Věk nosilec prebujene narodove misli med češkim naobraženstvom, tako je v „novi kroniki“ „Pri nas“ nosilec te misli narod sam, ki ga vodi umen simpatičen duhoven.

Kot nadaljevanje k ciklu „Med strujami“ je zanosno pisani „list iz češke epopeje“ „Proti vsem“ (1896). Težko vojno ovzdušje krog enookega Žižke je zajeto v tem ciklu, v katerem je predločen vrhunec husitskih bojev, ki se dopolnjujejo v romanu „Husitski kralj“ (1921). V dobo taboritskega gibanja pa nas vodi na ogrska in slovaška tla ogromna Jiráskova kronika „Bratstvo“, v kateri se avtor najbolj približuje genijalnemu poljskemu zgodopiscu H. Sienkiewicz.

Poleg teh veledele, ki so v njih do podrobnosti ponazorjena cela desetletja s svojimi pokolenji češkega plemena, pa je napisal Jirásek še dolgo vrsto drobnih povesti, skic, ostrih karakteristik, historičnih miniatur. Tudi otrokom se je oddolžil ter jim podaril „Stare češke povesti“, „Iz minulih dob“ i. dr.

Ločiti Jiráskova-romanopisca od dramatika skoraj da ni potrebno. Kot so namreč nekateri njegovi romani — n. pr. „Psoglavci“, ki jih je Karel Šipek pozneje zares dramatiziral in jih je Kovařovic uglasbil — polni notranje dramske dinamike, prav tako so mnoga dramatična dela Jiráskova, tako zlasti „Jan Hus“ in „Žižka“, pravzaprav zgodovinski romani. Jiráskova moč tiči v ostri karakterizaciji, pestrem kopičenju slikovitih scen, v katerih nastopajo cele množice, v preprostem, a krepkem, zares ljudskem dialogu, ki ga često prilagodi dobi in času, v katerem se vrši dejanje. Tako nam njegove drame in komedije ne nudijo sicer originalnih, globine človeškega srca pretresujočih konfliktov, pač pa jih uživamo kot široke, pisane, do poslednjega detajla izcizelirane, verne, iskrene slike, pa bodisi da črta daljna, mrtva stoletja polabskih Slovanov („Gero“, 1904), husitskih vojen („Žižka“, 1903), rokoko-dobe („Laterna“, 1905) ali pa tragedije iz ljudskega življenja („Vojnarka“, 1890) in krepko, sočno, s simpatičnim realizmom pisane kmetske študije („Oče“, 1894). Kot izrednega obrazovatelja žanrskih slik ga vidimo v tridejanski komediji „M. D. Rettigová“, (1901). Nemara najboljše Jiráskovo dramatično delo, ki mu je tudi na odru doneslo najčistejši uspeh, pa je drama iz sedemletne vojne „Emigrant“, (1896).

Kakor v romanu, je tudi v svoji drami Jirásek najbolj ljudski češki pisatelj v najboljšem in najsvetlejšem pomenu te besede. Njegova osnovna črta je skromnost in priprostost. Svoje romane imenuje „zgodovinske slike“, z izredno nazorno jasnostjo govori svojemu narodu.

Iz tega je nemara razvidno, zakaj da mu v dobi kozmopolitskega psihološkega romana domača kritika (Arne Novák) rada oponaša, češ da je njegova psihologija konvencionelna, njegova erotika sentimentalna, njegova morala malomeščanska; da ne črta junaških postav, ki bi jih čitatelj občudoval čisto človeško; da ni v njega delih tragičnih usod in velike svetovne ideje, kot jo oblikujeta moderna zgodovinska romanopisca Flaubert in Tolstoj. — Res je, da Jirásek ne črta kozmopolitskih junakov, marveč da je vse gledano iz perspektiv te njegove ljubljene češke zemlje, s katero se je ves prelil. Ker je tako lokalno opredeljen, je tako težko pristopen nečeškemu čitatelju, ki ga do vseh podrobnosti detajlirano nanizanje zgodovinskih faktov naposled utruja. A češkemu človeku je to drago in milo, ker je vsa ta davna minulosť del njega samega, kri njegove krvi, njegova sveta podedovana last. Kakor kruh njegovih polj in solnce njegovih holmcev, je češkemu človeku drago, milo in domače ime njegovega pisatelja, A. Jiráskova.

Sin živega naroda, ki je v borbi za svoje življenje podredil vse svoje velike umske in telesne sposobnosti cilju svoje obrambe, je Jirásek izpovedal svoje umetniško naziranje, zagovarjajoč historični roman, v povesti „Na otoku“, ko je zapisal: „Dokler ustreza zgodovinski roman modernemu napredku v znanosti in umetnosti, dokler bo predvsem širil čisto resnico in resničnost — umetnosti se seveda ne sme pozabiti — dotlej bo zmirom upravičen in se bo obdržal kljub vsem napadom. Res je, da vsled tendence često trpi umetnost. A mi smo v borbi in se bojujemo za življenje. Življenje naroda pa je nad vse. Zanj se mora boriti vse — tudi umetnost.“

Najsi se sodi o tem naziranju kakorkoli, eno je neoporečno: da je iskreno, pošteno in odkrito povedano. Jirásek je tako živel in tako delal. Zato se je s svojimi povestmi zapisal v srce svojega ljudstva, kot se je zapisal s svojimi pesmimi Svatopluk Čech in s svojimi risbami Mikuláš Aleš.

A.

Boris Godunov.

Muzikalna drama Musorgskega „Boris Godunov“ spada med največje umotvore ruske kulture. Temo za svoje delo je posnel Musorgski po istoimenski drami, katero je spisal veliki ruski pesnik Aleksander Puškin. Glavne osebe kakor Boris Godunov, knez Šujski, Lažni Dimitrij in Marina Mnišek so historične in dogodki sami so historično resnični, v kolikor je to mogoče. Godili so se v času velike ruske anarhije, ki je trajala začetkom 17. stoletja dvajset let. V teh časih je bilo pismenih aktov sploh malo — in še od teh se je vsled anarhije večina izgubila. Tako na priliko nihče natančno ne ve, ali je bil nepravi ali pravi Dimitrij carjevič, katerega so mogli rešiti njegovi pristaši. Zavaljo tega sprejmemo te historične dogodke tako, kakor jih je spisal Puškin.

Ob koncu 16tega in začetkom 17tega stoletja je caroval v Rusiji zadnji car rodu Rjurikovičev Fedor Ivanovič, ki ni imel otrok. Po tedanjih nasledstvenih postavah bi bil moral zasedeti prestol mlajši njegov brat Dimitrij, ki je bil še otrok. Najbližji svetovalec Fedora Ivanoviča je bil pametni in močni bojarin Boris Godunov, ki je vodil državne posle in na tistem sklenil, da posadi po smrti carja carsko krono na svojo glavo. Treba pa se je bilo iznebiti pravega naslednika prestola, malega Dimitrija, kar je Godunov storil. Njegovi pristaši so po njegovem ukazu ubili mladega carjeviča v mestu Ugliču, nedaleč od Moskve, kjer se je vzgajal.

Ta dogodek je znan v ruski zgodovini pod imenom „ugliški zločin“. Pozneje bomo videli, da je privedel ravno ta zločin Borisa na carski prestol, in v tem tiči tragični moment drame Puškina in muzikalne drame Musorgskega. So to muke Borisove slabe vesti, katerih ne prenese in zaradi katerih umrje.

S smrtjo carja Fedora Ivanoviča in malega Dimitrija je postal ruski prestol prazen. Bojarji, ruski plemiči, svetovalci pokojnega carja se nikakor niso mogli zediniti v tem, kdo izmed njih naj bo carjev naslednik. Vsak je mislil, da je najbolj plemenit in za to najbolj opravičen. Tedaj so se odločili, da izvolijo človeka, ki bi bil v njihovih rokah samo igraka. Izbrali so Borisa Godunova — in se zelo zmotili. Boris je dobro vedel, zakaj so ga izvolili. Odrekel se je in odšel v samostan k svoji sestri. Bojarji so nato sklicali narod, naj on voli Borisa za carja, in to se je zgodilo. Godunov je narodovo izvolitev sprejel. Izvoljen od naroda ni več vpo-

števal bojarjev ter vodil samostojno državne zadeve. Caroval je šest let. Bil je zelo izkušen vladar, toda njegovo vladanje vseeno ni bilo srečno. Lakota, kuga in druge narodne bede so bili stalni gostje tistih časov. Narod pa, ki je zvedel za „ugliški zločin“, je smatral te nesreče za svojo kazen, katero mu nalaga božji gnev zato, ker je izvolil za carja velikega grešnika.

Takrat se je pojavil na Poljskem mladenič, zelo nadarjen in zelo smel, ki je izjavil, da je on carjevič Dimitrij. Nihče natanko ne ve, kdo je bil ta mladenič. Puškin pravi, da je bil to preprost menih čudovskega samostana Grigorij Otrepjev. Živel je pri starem menihu Pimenu, ki je vodil ruski letopis. Pri njem je čital o ugliškem zločinu in čul tudi pravljico, živečo v narodu in govorečo tako, da je bil mali Dimitrij čudežno otet.

Rodila se mu je torej misel, naj se razglasi za rešenega Dimitrija. Pobegnil je iz samostana na Poljsko. Poljski magnati so takoj sklenili, da izrabijo idejo Otrepjeva v svojo korist. Poizkusili so z vestjo o živem carjeviču Dimitriju razširiti upor med nezadovoljnim ruskim narodom, vreči Godunova s prestola, posaditi nanj lažnega Dimitrija in tako po tom njega vladati svojim vednim sovražnikom Rusom. To se jim je posrečilo. Prepričati narod, da Dimitrij živi, ni bilo težko. Otrepjev je s pomočjo lahkovernega ljudstva in poljske vojske zasedel moskovski prestol. Tik pred njegovim prihodom v Moskvo pa je Boris Godunov umrl. Umorila ga je lastna vest, kljuvajoča njegovega duha vsled tega, ker je umoril malega Dimitrija.

To vsebino je razvrstil Musorgski v več slik in sicer tako-le:

Prva slika: Boris se je umaknil k svoji sestri v samostan, in bojarji inscenirajo narodno izvolitev. Njim udana policija pripelje množico na dvorišče samostana. Večina te množice ne ve, po kaj je prišla tja, ve pa dobro to, da ji je ukazano jokati na glas, kar pod nadzorstvom policije stori. Nato prihajajo slepci, ki jih je narod spoštoval kot božje ljudi, za njimi pa se vrsti slavnostna procesija s svetimi podobami. Pesmi slepcev in procesija navdušijo množico, ki gre prosit Borisa, naj sprejme carsko krono.

Druga slika: Boris je kronan in stopa med slavnostno procesijo v cerkev, da se pokloni senci svojih prednikov. Narod ga navdušeno slavi.

Tretja slika: Starček Pimen piše ruski letopis in končava z ugliškim zločinom. Navzoč je Grigorij Otrepjev, katerega muči tudi v sanjah častiljubna misel, kako bi izrabil v svojo korist dogodek o ubitem carjeviču Dimitriju.

Četrta slika se vrši v krčmi na litvanski meji. Dva vagabunda, Varlaam in Misajil, tipična za rusko življenje, sta pripeljala sem Otrepjeva, ki je pobegnili iz samostana. To sta človeka, ki ne moreta živeti v miru. Vedno nekaj iščeta, ne da bi vedela kaj. Spadata med ljudi, ki se preživljajo tako, da izvablajo denar od preprostega naroda z raznimi pobožnimi pretvezami, češ, zbiramo milodare za božji hram in podobno. Pride policija, ki išče odpadnika Otrepjeva, kajti samostan ga je bil že naznanil oblasti. Toda zvitost in smelost Otrepjeva rešita.

Peta slika se godi v sobi carja Borisa. V njegovi družini vlada prijateljstvo, toda nad glavami vseh visi težka usoda. Borisa muči zavest, da je kriv nesreče svoje rodbine in svojega naroda. Knez Šujski mu prinese zdajci vest o groznem pojavu: ubit carjevič je tu v osebi lažnega Dimitrija. Ubogi car zapade strašni oblasti svoje težke vesti.

Šesta slika. Deklice slave lepoto svoje gpspodarice Marine, hčerke vojvode Sandomirskega. Lažni Dimitrij je vanjo zaljubljen. Marina ni zaljubljena, temveč častihlepna. Laska ji, postati ruska carica. Zato ga podpihuje na boj za ruski prestol in mu obljubi ljubezen, če postane car.

Sedma slika se dogaja pod mestom Kromi. Otrepjevi pristaši so naščuvali sodrgo zoper Borisa in njegovo oblast. Ravnokar zasmehuje drhal Borisovega bojarja Hruščova. V to pride od rojstva blazni Ivanič, simbol uboge Rusije, ki jo potepta vsak, komur je ljubo. Vagabunda Varlaam in Misajil agitirata uspešno za Dimitrija. Nastopita dva jezuita, ki sta simbol nesreče Dimitrija, zakaj za časa svojega vladanja je dovolil propagirati papizem. Sodrga hoče oba obesiti, prihod Dimitrija ju reši. Narod vse pozabi in gre navdušeno za Dimitrijem.

Osma slika. Bojarji se posvetujejo v granoviti palači v Moskvi. Knez Šujski, sovražnik Borisov, jim pripoveduje o bolezni carja, ki prihaja ves v njeni oblasti. Starček Pimen — naročil ga je nalašč Šujski — pripoveduje o čudežih, ki se prikazujejo na grobu ubitega carjeviča. To pripovedovanje stre Borisu zadnje sile. Car čuti bližino smrti, poslovi se od svojega sina in hoče v samostan, da najde tam odpuščanje za svoj strašni greh. Toda umira tik svojega prestola, katerega je osvojil za tako grozno ceno.

BORIS PUTJATA.

Muzikalna drama Musorgskega.

„Borisa Godunova“ je napisal Musorgski leta 1872. Ta znameniti glasbenik je član takozvane mladoruske šole, ki pričenja z Aleksandrom Borodinom. Predhodniki te šole so Čajkovski, Rubinstein in Dargomirski.

Muzikalna drama „Boris Godunov“ ima to važno lastnost, da nima ničesar skupnega s šablonsko opero. V njej se vrstijo v pisanem redu prizori iz zgodovine carja Borisa in samozvanca Dimitrija. Glasba Musorgskega ni realistična v brutalnem smislu, temveč se poslužuje tople in enostavne melodije. Često je melanholična, vseskozi je bogato slikovita in popolnoma slovanska. Ker nastopa v njej večkrat zbor, ima pravico, imenovati se ljudska drama. Vanjo je Musorgski srečno uvrstil nekaj svojih mojstrskih otroških pesmi, ki se posebno uveljavljajo radi tega, ker je v delu mnogo starinskega in cerkvenega (seveda pravoslavnega) glasbenega štila.

Mnogi pisci pripovedujejo, da je hodil Musorgski pota Schumanna, Liszta in Berlioza. To absolutno ni res. Musorgski hodi svojo pot, ustvarja samostojno in se ne ozira na nemške in francoske skladatelje. Če je kdo nanj vplival, so bili to ruski skladatelji, glavni med njimi pa je bil njegov predčasniki Dargomirski s svojim „Don Juanom“.

Ko je bila muzikalna drama „Boris Godunov“ prvič vprizorjena, ter pozneje, ko je izšla v tisku, je izzvala med občinstvom dvojno kritiko. Del publike jo je hvalil radi tega, ker je zadela narodni duh in duh historične epohe in ker je polna pristnosti in karakteristike, dramatičnih, komičnih in resnih prizorov. Ta del občinstva je bil zanjo navdušen. Drugi del pa, ki je vpošteval pretrgane melodične fraze, harmonične in modulatorne okornosti, napake v peljavi glasov, slabo instrumentacijo sploh (kakor pravi sam Rimski-Korsakov), je bil z delom nezadovoljen ter ga je trdo grajal.

Minulo je dosti časa. Delo se ni izvajalo, mogli bi reči, da je zaspalo. Tedaj se je prijatelj Musorgskega, slavni mojster Rimski-Korsakov, lotil partiture „Borisa Godunova“, odstranil napake, jo predelal in vso na novo instrumentiral. Delo — pravi Rimski-Korsakov sam — ostane pri tem vendar umotvor Musorgskega. To je mogoče. Toda šele zdaj, ko so bile odstranjene napake in je bila izvršena nova, genijalna instrumentacija, znana v delih Rimskega-Korsakova, je dobil umotvor pravo obliko in sposobnost. Muzikalna drama „Boris Godunov“ se je zdaj izvajala po vsi Rusiji in preko nje po vsem svetu.

Ker igra Rimski-Korsakov pri tem umotvoru tako važno vlogo, hočem tudi naše občinstvo informirati o njegovem delovanju na polju glasbene umetnosti — posebno že zato, ker znači za Slovane Rimski-Korsakov toliko, kolikor za Nemce Wagner. Rodil se je leta 1844 in umrl 1908. Med mladorusko šolo je on glavni in prvi umetnik. Za Čajkovskim je najvažnejši zastopnik programne glasbe. Z orkestralno fantazijo „Sadko“ je ustvaril prvo rusko simfonično pesnitev. Njegova instrumentacija je genijalna, popolnoma samostojna, bogata, slikovita in krepka. Isto velja o harmoniji. Melodika je vse-skozi ruska, a v „Šeherezadi“ in „Antaru“ orijentalna. Mogoče bi bilo reči, da je Rimski-Korsakov glasbeno vezal vzhod z zahodom. Zložil je orkestralne fantazije po ruskih, srbskih in španjolskih temah. Njegove skladbe obsegajo simfonije, suite, godalske kvartete, klavirski in violinski koncert itd. Izmed njegovih oper naj bodo navedene: „Dekle iz Pskova“, „Božič“, „Zaročenka carja“, „Mozart in Saltieri“, „Nesmrtni Košček“, „Sneguročka“ itd. Za Slovence posebno zanimiv pa je njegov operni balet „Mlada“. Tretje dejanje nam namreč kaže noč na pobočju „Triglava“. Sence pokojnih plešejo kresno kolo. Prikaže se princeza Mlada, ki vabi Jaromira, bližajočega se preko skal in prepadov. Grom vse prepodi. Pojavijo se sove, zli duhovi, kače, čarovnice itd., ki prično plesati. V njihovi sredi stoji s svojim spremstvom Črnobog, ki zaklinja duši Jeromira in — egiptovske kraljice Kleopatre. Nastane tema. Oder se spremeni v sijajno egiptovsko dvorano, kjer leži kraljica Kleopatra in vabi Jaromira. Mlada je nesrečna. Spet grom. Pozornica se menja. Triglav obseva jutranje solnce. Jaromir spi. Narava se vzbuja, ptice pojo in listje šušti. —

Nekaj motivov iz muzikalne drame „Boris Godunov“ navedem kdaj prihodnjič.

Friderik Rukavina.

Knežji kamen.

... „Kamenje bode pilo.“
Luk. XIX. 40.

»Polje lepo, polje Gosposvetsko,
dežele koroške ti cvet!
Kaj pomeni kamen stari v tebi,
svedok iz neznanih nam let?«

V kresni noči krasni, tajnopolni
kum Stojan se vrača domov.
Gre po polju Gosposvetskem ravnem,
a bliža se doba — duhov!

Pride h kamnu: »Ní to prêstol, ká-li?
Kdo sedel je tukaj? Povej!
Nem si! Mah že te obrašča zelen,
razbadeš pač prej ali slej!

»Nem si! Tiho vse okoli tebe,
Ko solnce ti sije, molčiš;
a ko noč na tebe pade črna,
ti ves oživiš — govoriš!

»Vrača li se duša pogublêna
pri živih iščoča mirú?
Mar osvete prosi senca jadna
ubitega fu brez sledú?

»In pregnati jih, duhove nočne
s prestola ves trud je zaman!
Kaj za rajne zmolil rožnih vencev
že tukaj je Gosposvetčán!

»Kaj storili vse za duš smo pôkoj! ...
Kdorkoli za kamen tá vé,
vejo vrže, rožo poljsko predenj,
po cesti tod mimogredé.

»Ko naraslo to vejévje, cvetje,
zažgali grnado smo to:
Mir imela duša bo nesrečna,
nazaj poslej več je ne bo!

»A ko polnoč kládivo odbije,
pri stolu duhove vzbudi;
zopet kliče, toži, vzdíha nekdo
vso noč, dokler zor zarudi.

»Po menihe smo poslali v mesto,
in prišli pobožni možjé;
pokropili kamen z vodoj svetoj,
moliti začel klečé.

»In molili ves dan samotarji,
vigilije peli na glas,
litanije peli, čteli maše
za duše nerešene spas.

»A ko polnoč kládiyo odbije,
pri kamnu strahove vzbudi;
spet tu kliče, toži, vzdihá nekdo
vso noč, dokler zor zarudi.

»Vsako noč tu straši na prestolu.
No, bode pač tudi nocoj? . . .
Kresna noč — a Stojan nosi v žepu —
zdaj praprotno seme s seboj!

»Bajna noč, ti vseli noči kraljica!
Ti svet nam razgališ čarov . . .
Bom jaz tudi gledal čuda tvoja,
ko doba napoči duhov?« —

Tu stoji kum Stojan ves zamišljen.
Poljublja že sen mu oči . . .
Ob prestola vznožju se naslóni,
zadremlje, zadremlje — zaspí . . .

Polnoč bije v stolpu Gosposvetskem!
A Stojan to sliši takoj:
»Kaj — bedim li, ali samo sanjam?
Ni bil to potres pod meno?«

Je li zemlja vrgla ga iz sebe?
Na stol mu se nekdo popei!
A v trenutku zgíne mesec svetli,
zakril ga oblakov je vel.

Sapo nase vleče Stojan, sluša . . .
Kaj pač duh tá govori? . . .
»Kdo si, duša ti nesrečna tukaj?
In kake želiš pomoči?

»Kdaj neháš tu strašiti po noči?
Kmet Stojan bi rešil te rad . . .«
»Kdo sem, vprašáš me, neznanec smeli?
Po krvi, po stanu tvoj brat!

»Čuj, svobode naše pokopane
pomník je tá kamen ledin!
Tujcu suženj ti pozabil davno,
da otec svobodnih si sin!

»Knezov naših prestol je slovenskih
tá kamen! Tega ti ne znaš?
Samo sedel tu, Borut, Gorazd je
pa Ingo, poslednji knez naš!

»Tu volili smo sami si kneza;
kmet sam mu dajal je oblast;
narod sam iz sebe mu izročal
moč žezla in krone je čast . . .

»»Domovine le iskati sreče,
vsem brániti pravdo vsekdar,
z mečem v roki tu prisezal glasno
v jeziku je našem vladar!

»Čitaj črke tu na kamnu svete! —
Mi vdolbli smo v kamen jih, znaj! —
PRAVDO BRANY VDOVE — domovine . . .
A kdo vam jo brani sedaj?

»»Mi sedeli s knezom smo za mizoj —
za vrati stojite zdaj vi! . . .
Mi iz polnih skled obedovali,
a vam še ne dajo kosti! . . .

»Kdaj izpolni se napis na kamnu?
Da duh bi moj mir že objel!
Kdaj, vi bratje . . .!» Čuj, pri Gospi Svet,
petelin tam že je zapel!

Stojan vstane in oči si mane . . .
Za goroj že svita se dan . . .
»Kaj je bilo pač to v kresni noči?
Resnica mar ali le — san?»

Ponatisk dovoljen
le z označbo vira.

Gledališki list izhaja vsako soboto in prinaša poročila o repertoarju Narodnega gledališča v Ljubljani, vesti o gledališki umetnosti pri nas in drugod, kratke članke o važnejših dramskih in opernih delih in njih avtorjih. Sodelujejo: Fran Albrecht, Anton Funtek, Pavel Golia, Fran Govekar, Matej Hubad, Friderik Juvančič, Pavel Kozina, Alojzij Kraigher, Ivan Lah, Anton Lajovic, Ivan Prijatelj, Ivan Vavpotič, Josip Vidmar, Oton Župančič in dr.

TISKA UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI.